کتاب سه‌تار

فرهود صفرزاده

مؤسسه‌ی فرهنگی ـ هنری ماهور
تهران ۱۳۹۲

فهرست مطالب

یادداشت ۱۳

۱.کلّیات ۱۵

ساز زهی- زخمه‌ای ۱۷

نوازندگی ۱۷

وجه تسمیه ۱۷

صدای گرم ۱۸

ساز درون‌گرا ۱۸

گستره‌ی کاربرد ۱۸

هم‌نوازی ۱۸

اندازه ۱۹

خرید و نگهداری ۱۹

یادگیری ۱۹

۲.پیشینه‌ی سه‌تار ۲۱

پیشینه ۲۳

سیمِ مشتاق ۲۳

دوره‌ی قاجار ۲۳

سیم‌های فلزی ۲۳

رِپرتوار ۲۴

ضبط صدا ۲۴

تحولات ۲۴

سه‌تار امروزی ۲۵

۳. تهیه‌ی سه‌تار ۲۷

سه‌تار من ۲۹

سه‌تار مناسب ۲۹

انواع سه‌تار ۲۹
سه‌تار تزیینی ۳۰
سه‌تار مشقی ۳۰
سه‌تار بالینی ۳۰
سه‌تار حرفه‌ای ۳۰
قدم‌به‌قدم ۳۰
مُهر ۳۰
شاخص‌های شناخت ۳۱
کهنگی و فرسودگی ۳۲
چپ‌دست‌ها ۳۲

۴. ساختمان سه‌تار ۳۳
اجزای سه‌تار ۳۵
صفحه ۳۵
تَرْک‌ها یا تَرْکه‌ها (کاسه یا جعبه‌ی صوتی) ۳۶
سیم‌گیر ۳۷
دسته ۳۸
خَرَک ۳۸
شیطانک ۳۹
گوشی‌ها ۴۰
سیم‌ها ۴۱
پرده‌ها ۴۱

۵. نگهداری سه‌تار ۴۳
مراقبت عمومی ۴۵
کِیس و کاوِر ۴۵
انواع کِیس ۴۵
استقرار سه‌تار ۴۵
افقی ۴۶

عمودی ۴۶
آویخته ۴۶
پوشیده ۴۶
حمل سه‌تار ۴۶
مسافرت ۴۶
عوامل محیطی ۴۷
رطوبت ۴۷
دما ۴۷
نور خورشید ۴۷
حشرات ۴۷
شست‌وشوی دست‌ها ۴۸
نظافت سه‌تار ۴۸
امانت ۴۸
مرخصی ۴۸
حفاظت اجزای سه‌تار ۴۹
کاسه و دسته ۴۹
سیم‌گیر ۴۹
خَرَک ۴۹
گوشی‌ها ۵۰
سیم‌ها ۵۰
پرده‌ها ۵۲

۶. لوازم جنبی سه‌تار ۵۵
سوهان ۵۷
مضرابِ انگشتی ۵۸
کِیس ۵۸
دیاپازُن ۵۹
مِترونوم ۵۹

تیونِر ۶۰
سه‌کاره ۶۰
پوپیتْر (پایه‌نُت) ۶۱
زیرپایی ۶۱
اِستَند(پایه‌ی ساز) ۶۱

۷. انواع سه‌تار و چند ساز هم‌خانواده ۶۳
سه‌تار یک‌تکّه ۶۵
سه‌تار تَرْکه‌ای ۶۵
سه‌تار کتابی ۶۶
سه‌تار کشویی ۶۶
سه‌تار کدویی ۶۷
سه‌تار جُرِّه ۶۷
سه‌تار عصایی ۶۸
سه‌تار کاسه‌بزرگ ۶۸
سه‌تار کاسه‌کوچک ۶۹
سه‌تار پوستی ۶۹
شورانگیز ۶۹
بَم‌سه‌تار ۷۰
تنبور ۷۰
تار ۷۰
سی‌تار ۷۱

۸. نوازندگی سه‌تار ۷۳
چهار اصل کلّی ۷۵
نام‌گذاری انگشت‌ها ۷۵
شماره‌گذاری انگشت‌ها ۷۵
مضراب ۷۶
دست راست ۷۷
دست چپ ۷۸

اِرگونومی ۷۹
ارگونومیِ سه‌تار ۷۹
ارگونومیِ صندلی ۷۹
ارگونومیِ زیرپایی ۸۰
ارگونومیِ پوپیتْر (پایه‌نُت) ۸۰
حالت بدن ۸۰
کوک ۸۲
کوک‌کردن سه‌تار ۸۲
عوامل مؤثر در کوک ۸۳
کوک‌های سه‌تار ۸۳
چپْ‌کوک و راستْ‌کوک ۸۴
پرده‌شناسی ۸۵
پرده‌های سه‌لا و چهارلا ۸۹
تقسیم‌بندی دسته ۹۰
گستره‌ی صوتی ۹۰

۹. نوازندگان سه‌تار ۹۱
نوازندگان ۹۳
میرزامحمد تربتی خراسانی، مشهور به مشتاقعلی‌شاه ۹۴
میرزاعبدالله فراهانی ۹۵
حسین هنگ‌آفرین ۹۶
غلامحسین درویش، مشهور به درویش‌خان ۹۶
مهدی صلحی، مشهور به منتظم‌الحکما ۹۷
موسی معروفی ۹۸
یوسف فروتن ۹۹
سعید هرمزی ۱۰۰
ارسلان درگاهی ۱۰۰
ابوالحسن صبا ۱۰۱
احمد عبادی ۱۰۲

نصرالله زرّین‌پنجه ۱۰۳

۱۰. سازندگان سه‌تار ۱۰۵

سه‌تارسازان ۱۰۷

یحیی‌قدیم ۱۰۷

حاج‌طاهر ۱۰۸

استادفرج‌الله ۱۰۸

سیّدجلال ۱۰۹

مَلکُم دانیالیان ۱۰۹

علیمحمد صفایی ۱۰۹

عباس صنعت ۱۱۰

جعفر صنعت ۱۱۰

ابوالقاسم اعتمادی، مشهور به مفتّح ۱۱۱

رمضانعلی شاهرخ ۱۱۱

محمد نوایی، مشهور به عشقی ۱۱۲

محمدمهدی کمالیان ۱۱۲

محمود حکیم‌هاشمی، مشهور به هاشمی ۱۱۳

۱۱. تمرین ۱۱۵

مشقِ قدما ۱۱۷

حرارت شعله ۱۱۷

سن‌وسال ۱۱۸

تمرین ۱۱۸

استراحت ۱۱۸

گوش‌کردن انتقادی ۱۱۸

تکنیک ۱۱۹

نمایه ۱۲۱

یادداشت

کتاب سه‌تار کتابی‌ست مختصر که امیدوارم مفید هم باشد. ایده‌ی نگارش و انتشار این کتاب کمی بعد از زمانی که نوازندگی سه‌تار را شروع کردم به فکرم آمد و اگرچه جایش را در بین آثار نوشتاری موسیقی ایران خالی می‌دیدم عجله‌ای در انتشار آن نداشتم. می‌خواستم طرح و ساختار کتاب به انسجام لازمی که در نظر داشتم برسد تا نگارش آن را آغاز کنم.

اکنون که *کتاب سه‌تار* نوشته شده و به چاپ هم رسیده است قضاوت را به خوانندگان می‌سپارم و فقط چند نکته را یادآور می‌شوم:

ـ مطالبی که در این کتاب نوشته شده‌اند حاصل مطالعات، دیده‌ها و شنیده‌هایم در سالیانِ سه‌تارنوازی‌ام هستند.

ـ فقط رمز و رازهایی از سه‌تار را عیان کرده‌ام که سال‌هاست آشکارند.

ـ مطالب به صورت چکیده، کاربردی، ساده و همراه با حدود هفتاد تصویر ارائه شده‌اند.

ـ *کتاب سه‌تار* کتابی‌ست راهنما برای آشنایی هنرجویان با سه‌تار.

ـ این کتاب می‌تواند برای هنرآموزی مفید باشد که فرصت انتقال مطالب آن را به هنرجویانش ندارد.

ـ نشانه‌های اختصاریِ به‌کار رفته در کتاب عبارت‌اند از: ش(شمسی)، ق (قمری)، م (میلادی) و ؟ (حدود).

ـ در مقابل نام اشخاص از آوردنِ عناوینی مانند استاد، دکتر، آقا، خانم، کلنل، مرحوم و... اجتناب کرده‌ام.

ـ عددهایی که در نمایه با حروف سیاه مشخص شده‌اند به صفحاتی ارجاع می‌دهند که مطلب اصلی درباره‌ی آن موضوع در آن‌ها آمده است.

متن ویراسته‌ی کتاب و چاپ پاکیزه‌ی آن را مدیون دقت نظر دوست و برادر بزرگوارم آقای محمد افتخاری و مساعدت و پشتکار مدیر محترم موسسه‌ی فرهنگی‌ـ هنری ماهور آقای محمد موسوی و دیگر همکارانشان هستم. صمیمانه از ایشان سپاسگزارم.

فرهود صفرزاده